

Kultura i civilizacija

Aleksandra Krstulović

KULTURA I CIVILIZACIJA U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Mnoge rasprave, članci, predavanja i ostale publikacije s područja neofiloloških znanosti i nastave stranih jezika u posljednje vrijeme sve očitije i jasnije izražavaju spoznaju da nisu dovoljni samo doprinosi lingvistike i nauke o književnosti već da ih neminovno treba dopuniti i znanjem o kulturi i civilizaciji naroda koji govori određeni jezik. Bez toga se ne može izvoditi nastava ni na kojem stupnju, bez obzira na to što smo u nastavi na svim stupnjevima postavili za glavni cilj sposobnost komuniciranja na stranom jeziku. Međutim, postalo nam je svima jasno, i metodičarima, i nastavnicima, praktičarima, da komuniciranje prelazi granice drila i programiranih govornih vježbi, te da je od prvog sata nastavnikov zadatak da učenike uvede u kulturu i život naroda čiji jezik uče, da ih nauči shvatiti te narode sa svim njihovim značajkama a pri tom ima važnu ulogu kontrastivni moment s obzirom na vlastitu kulturu, život i običaje.

Naše nastavničke škole i neofilološki fakulteti pokazali su se dosad potpuno ravnodušni prema činjenici da bi studente sustavno pripremali i za poznavanje kulture i civilizacije kao integralnog dijela jezika. Opredijelili su se za tradicionalnu podjelu predmeta; lingvistiku i povijest književnosti. Jedino integrirani nastavnički fakulteti (na primjer Gießen) pokazali su znatan napredak i u tom pogledu. Oni vide svoj glavni zadatak u tome da studij organiziraju tako da osposobe svoje studente za dobre nastavnike stranih jezika.

Metodičari se zasad još znatno razlikuju u onome što smatraju osnovnim zadatkom nastave kulture i civilizacije. Jedni vide u njoj stjecanje znanja iz geografije, ekonomije, političke i kulturne povijesti, odgoja i izvora informiranja te trenutačnog društvenog poretka. Za druge je to razumijevanje i shvaćanje nekog naroda. Današnjim nastojanjima u nastavi stranih jezika najbliži je stav da je kultura i civilizacija sastavni dio nastave stranih jezika, čiji je cilj da omogući komuniciranje na stranom jeziku u prirodnoj okolini s ljudima koji u njoj žive. »Kako se u nastavi stranih jezika ne može raditi o tome da se teži znanju iz kulture i civilizacije tako kao da je ono samo sebi svrha, ono je samo utoliko didaktički opravdano, ako predstavlja preduvjet za postizanje nadređenog pedagoškog cilja, naime komuniciranja na stranom jeziku.«¹

¹ Joseph Zapp: Funktion und Gewichtung landeskundlich didaktischer Studien, im Sammelband Fremdsprachendidaktisches Studium in der Universität, Verlag E. Strumberger, München 1973, s. 74.

Kultura i civilizacija moraju davati potrebne i moguće informacije za sve stupnjeve učenja. Njihov je zadatak da učenike opskrbe znanjem za dekodiranje bilo kojeg teksta i direktno su ovisne o tekstovima u postojećim udžbenicima i priručnicima. Zapp zaključuje: »Općenito bi po mome mišljenju moralo vrijediti da kultura i civilizacija učeniku paralelno s rastućom jezičnom kompetencijom pružaju znanja koja su mu potrebna za njegovu sociokulturnu sigurnost u zemlji čiji jezik uči. Učenje jezika bez znanja o kulturi i civilizaciji kao preduvjeta za komuniciranje na stranom jeziku moguće je samo u najmanjem opsegu.«² Jedan drugi autor izražava to ovako: »S komunikacijskom kompetencijom ide kompetencija pitanja i informacije, pedagoški cilj, koji se može postići samo intenzivnim primjernim poučavanjem i učenjem.«⁴ On vidi zadatak kulture i civilizacije u tome da pripremi učenike da »... iz poznavanja i analize uvijek relevantnih podataka partnerske zemlje spoznaju i premoste razlike između vlastite situacije, načina stjecanja iskustva i načina izražavanja i onih u drugoj zemlji.«⁴

Neki metodičari vide u kulturi i civilizaciji orijentacijsko znanje, a drugi obrazovni zadatak, pri čemu pojam obrazovanje ima suvremeni naglasak: »Ako su na prekretnici stoljeća (18/19. primj.) neke novine izdale zabavni prilog, bio je to samo po sebi razumljivo, beletristički. Novine su ispunjavali književni, povijesni i kulturnohistorijski sadržaji. No već odavno nije tako... Na mjesto gdje su se prije vodili književnopovijesni razgovori, stupili su sada u Njemačkoj velikim dijelom prirodoslovno-tehnički, politički, socijalni i sportski. Upravo u politički najnaprednijim novinama počeo se strogo literarni interes upadljivo povlačiti... U biti i preobražaj škole ide u tom smjeru. Obrazovanje, koje je stara škola, klasična gimnazija, pružala, bilo je prije svega povijesno-literarno. Danas niz novih tipova škola daje prednost drugim interesima.«⁵

Zbog širine područja koja obuhvaća, kao i zbog njihove sklonosti promjenama, organizacija visokoškolske nastave s tog područja vrlo je komplicirana: to su povijest, zakoni, obrazovanje, promet, zemljopis, politika, glazba, likovne umjetnosti, jezik, književnost, socijalne strukture, običaji u prehranjivanju moda i slično. Čak ni razumijevanje književnosti nekog naroda nije moguće bez poznavanja kulture i civilizacije, jer je književnost njezin umjetnički odraz. Uzmimo samo kao primjer različitosti u suvremenom razvoju njemačke književnosti u SRNj, DRNj, Austriji i Švicarskoj!

Za uvođenje sustavnog poučavanja kulture i civilizacije govori i opasnost kojoj mogu podležiti i vrlo spretni nastavnici, a događa se to čak i piscima udžbenika i autorima filmova i ostalih nastavnih materijala, a to su nacionalni stereotipi. Da bi se izbjegle stereotipne simplifikacije, neophodno je naglašavati bogatstvo svake nacionalne stvarnosti, razne istaknute varijante u geografskom, sociološkom, psihološkom i svakom drugom pogledu. Treba ipak istaći originalnost nekog naroda.

² Ebd., S. 78.

³ Robert Picht, *Curriculare Funktionen der Landeskunde in der Hochschuldidaktik*, Berlin 1974.

⁴ Ebd., S. 100.

⁵ Levin Schücking: *Soziologie der literarischen Geschmackbildung*, S. 43/4, *Dalp-Taschenbücher, Erkenntnis-Xissen-Bildung*

Postavlja se pitanje što i koliko treba s područja kulture i civilizacije uvrstiti u nastavu i na kome mjestu to valja učiniti. Nastava stranog jezika s ciljem osposobljavanja učenika za komuniciranje opskrbljuje i izbor sadržaja kulture i civilizacije. Poslužit ćemo se formulacijom M. Erdmengera i H. W. Istela: »Tko uči neki jezik, neposredno uči i kulturu i civilizaciju. To znači da pod komunikacijskim aspektom nastave stranih jezika jezik treba predočiti tako kako to odgovara realnim podacima određene jezične zajednice.«⁶

U ne tako davnoj prošlosti udžbenici su na nešto poodmaklom stupnju bili sastavljeni isključivo od odlomaka književnih djela na jeziku koji se poučavao. Više ili manje svima nam je poznato kada je i zašto to ukinuto, no sada bi ovdje u vezi s našom temom trebalo razjasniti odnos između književnosti i kulture i civilizacije u nastavi. I tu ima oprečnih mišljenja. Robert Lado smatra da je književnost, poput jezika, kulturno svjedočanstvo neke jezične zajednice. Književnost je po sebi dio kulture i civilizacije. Zato se može primijeniti za stjecanje znanja s tog područja. U nekim slučajevima ona sama po sebi svjedoči o kulturi neke zemlje, a ponekad se bavi problemima koji spadaju u područje kulture i civilizacije. Uzmimo, na primjer, pjesme o Americi Walta Whitmana ili Roberta Frosta.

Iako, dakle, nismo za apsolutno isključivanje književnih tekstova iz udžbenika za poodmakli stupanj učenja jezika, mi danas ipak radije i češće govorimo o jezičnom materijalu, o tekstovima ili izvorima koji se na mnogim područjima bave problemima današnjice u zemlji čiji jezik učimo. Zato neki metodičari smatraju bitnim na višim stupnjevima učenja stranih jezika (škole II stupnja, I strani jezik) tri područja:

1. činjenice iz kulturne pozadine situacija obrađenih u nastavi
2. ponašanje pri primjeni jezika u određenim konkretnim situacijama (putovanje, telefoniranje, kupovanje, društveni život...)
3. metode i mediji za prikupljanje informacija koje služe komuniciranju.

Kako vidimo, ovo zahtijeva interdisciplinarnu suradnju s ostalim predmetima i znanostima. Suvremena nastava kulture i civilizacije treba da dovede do kritičkog razmatranja i na taj način da pozitivno odgojno djeluje na učenike, i to tako što će težiti angažiranju učenika u izboru aktualnih, društveno kritičkih tema, pri čemu je učinjen korak od frontalne nastave predvođene i nametnute od nastavnika, prema želji učenika da se samostalno izraze. (Sredstvo kojim bi se to postiglo jest rad na projektima.) Bogat izvor takvih informacija također su radio i televizija (osobito školski program, zbog prilagođenih i pripremljenih materijala prema predznanju, dobi i interesima učenika).

Kako smo već vidjeli, kultura i civilizacija nemaju u nastavi samostalnu funkciju. One su opravdane i nalaze svoje mjesto u nastavnom procesu a da nikad nisu same sebi svrha, već samo preduvjet za postizanje pravog cilja, a to je komuniciranje na stranom jeziku. Na različitim stupnjevima nastave ta se popratna funkcija kulture i civilizacije različito očituje. Što je niži stupanj učenja, to manje mjesta ostaje za kulturu i civilizaciju pored stjecanja jezičnih vještina.

⁶ Erdmenger-Istel: Didaktik der Landeskunde, München 1973, S. 14.

Popratna uloga kulture i civilizacije uvjetuje da se u toku nastave ne ide za tim da se u tom pogledu postigne neka sustavnost:

1. učenik ne treba da dobije cjelovitu sliku zemlje ili zemalja čiji jezik uči, već prije solidno znanje s pojedinih područja;
2. na stupnju osnovne škole ne bi trebalo obrađivati tekstove s povijesnim temama;
3. isto tako ne bi trebalo učenike natrpavati činjeničnim materijalom i hrpom različitih podataka.

Na stupnju osnovne škole kultura i civilizacija treba da pružaju učeniku svakodnevne situacije, iz kojih će on naučiti reagiranje ljudi kojima je to materinji jezik. Kritički će se prilaziti društvenim procesima u tim zemljama i koncentrirati se na sadržaje koji omogućuju našim učenicima da usporede sebe s ljudima iz tih zemalja i prošire svoje spoznaje o njima. Na taj način će učenici naučiti shvatiti tuđi način življenja i postati tolerantniji, kontaktiljniji i oslobodit će se predrasuda.

U osnovnoj školi bi osim osnovnih informacija unutar samih tekstova bile dobrodošle i neophodno potrebne lektire s područja kulture i civilizacije. Mi taj nedostatak dopunjavamo televizijskim emisijama i dodatnim materijalima u priručnicima za učenike pisanim uz TV-serije. No ne bi bilo naodmet kad bi bar za taj stupanj postojale lektire koje bi sadržajno i jezično bile primjerenije učenicima te dobi i njihovu predznanju. Ne vjerujem da ijedan nastavnik smatra postojeću lektiru takvom. Stoga smatram da bi za sve jezike koji se kod nas poučavaju što prije trebalo pripremiti knjige lektire, ali s prikladno odabranim literarnim tekstovima, s aktualnim štivima, koja bi motivirala 13 i 14-godišnjake, a koja ipak ne bi bila jezično preteška.

Mnogo je bolje stanje u školama II stupnja, gdje je i rad s postojećim TV-serijama mnogo lakši, a rad na projektima pruža bar dijelu učenika zanimljive i aktualne informacije.

Osim nekih pokušaja, iz kojih vidimo da se o kulturi i civilizaciji u dosadašnjoj nastavi vodila briga (nastavni programi za osnovnu školu i škole II stupnja, TV-serije, rad na projektima...), na tome se području nije radilo sustavno, a to se, dakako, odražavalo i u radu. Trebalo bi početi u visokoškolskim ustanovama koje obrazuju nastavnike. Kultura i civilizacija je preopširan interdiciplinarni studij i postavlja velike teškoće pred predavača. Kako pak s druge strane nastavnik uvijek mora biti u toku s najnovijim događajima i zbivanjima u zemljama čiji jezik poučava, nikakva sveučilišna prednaobrazba ne bi mu mogla biti zaliha za period aktivnog rada. Ne nalazimo li isti problem u razvoju lingvistike i književnosti? No ipak ga treba pripremiti za analiranje i razgovor o različitim tipovima tekstova, on mora naučiti shvaćati sadržaje tekstova, sistematizirati ih, kritički im pristupiti i znati pribaviti dodatne informacije. Na području kulture i civilizacije, naime, nisu najvažniji povijesni podaci, već aktualnost: suvremena kultura i civilizacija treba da postanu predmetom na sveučilištu i u školi, i to bez obzira na to susrećemo li ih kao orijentacijska znanja i okvir za uvid u fenomene i probleme društva, kao manifestacije svakodnevnog života ili posredništvom i u obradi autora (fikcionalna i nefikcionalna literatura).